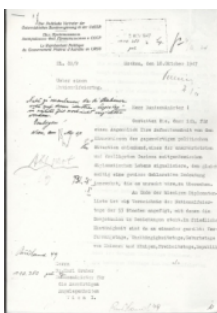

A moszkvai osztrák követ és 1848 centenáriuma ^[1]

„Magyarország és a magyar nép a századok során igencsak számottevő előnyt húzott abból, hogy a Habsburg Birodalomhoz tartozott. A Habsburgok nem mint hódítók érkeztek Magyarországra, hanem a magyarok szabadon és alkotmányosan választották őket a trónra a török hódítás után a 17. század végén. I. Lipót ezt a helyzetet nem arra használta, hogy megsemmisítse a magyar alkotmányt – hanem ellenkezőleg, azonnal és önszántából bevezette azt a törököktől felszabadított területeken.”

1948-ban ünnepelte Magyarország 1848 forradalmának 100. évfordulóját. A magyar parlament ez alkalommal törvénybe iktatta (1948:XXVI.tc.) a forradalom és szabadságharc emlékét, és nemzeti ünnepé emelte március 15-ét. Ez azt is jelentette, hogy a korábbi nemzeti ünnep, augusztus 20., Szent István király ünnepe (legalábbis átmenetileg) elvesztette kiemelt jellegét. A magyar külképviseletek természetesen utasították arra, hogy méltó módon emlékezzenek meg az ünnepéről. Így történt ez Moszkvában is, ahol 1945 októberétől a kiváló történész, akadémikus és egyetemi tanár, **Szekfű Gyula** látta el a követi teendőket. Miután március első napjaiban **Szekfű Gyula** távol volt állomáshelyétől, az ideiglenes ügyvivő, **Horváth Imre** tanácsos készítette elő az ünnepi koncertet és a fogadást. Az ő tiszte volt szétküldetni a meghívókat is a többi diplomáciai testületnek. Horváth vélhetően arra gondolt, hogy új nemzeti ünnepről lévén szó, célszerű magáról az eseményről rövid történelmi tájékoztatót mellékelni a meghívóhoz. Az összefoglaló azonban kis híján diplomáciai bonyodalomhoz vezetett.

Képgaléria megtekintése ^[2]

Az eseményről március 9-én szétküldött francia nyelvű tájékoztatóban (**lásd a mellékletben!**) Horváth a lényegét némileg „osztrályharcos” módon a következőképpen foglalta össze:

„A magyar nép, amely idegen iga alatt szenvedett Kossuth, Táncsics Mihály és Petőfi Sándor vezetésével, fegyveres harcra kezdett az osztrák elnyomás ellen - egy független Magyarországot, a szabadságot, a földek újrafelosztásáért.

1848-1849-ben a Habsburg abszolutizmus elnyomta a magyarok hősiességét. Kossuth, Táncsics és Petőfi forradalmi eszméi sem a Habsburgok, sem a Horthy rendszer 25 éve alatt nem valósultak meg. 100 évvel a vérbe fojtott polgári forradalom után a magyar nép a népi demokratikus eszméket követve - és ezzel 1848 egyedüli törvényes örököséiként - a szocializmus megvalósítását készíti elő az agrárreformmal, ill. a nehézipar és a nagybankok államosításával.

A demokratikus forradalom centenáriuma alkalmával az egész magyar társadalom, munkások, parasztok és értelmiségiek méltó módon ünnepelik Kossuth, Táncsics és Petőfi eszméinek megvalósításával a magyar szabadságharc hőseit.”

Az utalás az osztrák elnyomásra láthatóan felbőszítette **Norbert Bischoff**ot, ekkori hivatalos rangja szerint „az Osztrák Köztársaság kormányának politikai képviselőjét a Szovjetunióban” (azaz lényegében az osztrák nagykövetet), aki ügyet csinált a magyar tájékoztatóból. Két nappal később nem csupán bővebben válaszolt az ügyvivő levelére, mint ahogy azt a diplomáciai protokoll ebben az esetben megkövetelte volna, hanem azonnal jelentést tett külügyminiszterének is. Az 1948. március 11-én Horváthnak küldött válasz arról tanúskodik, hogy a tapasztalt régi diplomata (**Bischoff** a két világháború között kezdte szolgálatát és 1945-1957 között volt moszkvai külképviselet vezetője) csak osztrák szempontból ismerte, vagy értelmezte a történelmet. (Zárójelben jegyzem meg, hogy **Bischoff** 1947 októberében az olaszok „Győzelem Napja” elnevezésű nemzeti ünnepét tette szövé, amely az első világháború utolsó napjaiban **Vittorio Veneto** mellett az osztrák-magyar monarchia csapatai felett aratott győzelemre emlékeztetett. - **[Az akkori német nyelvű levelet lásd külön!]**)

„Kedves Kolléga!

Nagy érdeklődéssel vettem tudomásul, hogy Önök nyugdíjazták **Szent Istvánjukat**. Megvallom, egészen idáig nem tudtam azt, hogy Ausztria és az osztrák nemzet ilyen nagy szerepet játszottak volna a magyar nép szenvedéseiben és, hogy különösen felelősek lettek volna a magyar jobbágyok sajnálatos sorsáért, akik verejtékükkel öntözték a magyar nagybirtokosok földjeit. Tudni vélem, hogy az 1848. március 13-án, két nappal a magyar nép felkelése előtt, Bécs népe ugyancsak fellázadt az osztrák nép számára legalább annyira gyűlöletes abszolutizmus ellen. Ha jól emlékszem, Bécs népe 1848 októberében fegyvert ragadott, hogy megakadályozza egy császári ezred elindulását Bécsből a magyar forradalom leverésére.

Ha emlékeztem nem csal, ez a bécsi októberi forradalom testvériesen a magyar forradalom segítségére sietett és Bécsre vonta **Windisch-Grätz** seregeit, amelyek a bécsi forradalmat éppúgy felszámolták, mint ahogy néhány hónappal később a magyar forradalmat **Paskievics** ezredei és **Miklós** cár, mint **Ferenc József** szövetségese tiportak el. Ez az, amit az iskolában tanultam, és ami alapján osztrák lelkiismeretem a magyar néppel szemben tiszta.

Ugyanakkor Magyarország és a magyar nép századok során igencsak számottevő előnyt húzott abból, hogy a Habsburg birodalomhoz tartozott. A Habsburgok nem mint hódítók érkeztek Magyarországra, hanem a magyarok szabadon és alkotmányosan választották őket a trónra a török hódítás után a 17. század végén. I. Lipót ezt a helyzetet nem arra használta, hogy megsemmisítse a magyar alkotmányt - hanem ellenkezőleg, azonnal és önszántából bevezette a törököktől felszabadított területeken.

Az idegen iga nem nehezedett oly szörnyen a magyar népre, ha 1867-ben, attól a pillanattól kezdve, hogy az abszolutizmust végérvényesen legyőzték, mind Ausztriában, mind Magyarországon, és megvalósulhattak a forradalmárok számára oly kedves társadalmi reformok, amelyeket azonban igencsak nagy körültekintéssel hajtottak végre a nép között. Ugyanakkor a legkevésbé sem vették figyelembe a magyar földön élő kisebbségeket.

Mindebben természetesen tévedhetek. Amint látja kedves Kollégám, a történelmet elég nehéz interpretálni. Mindez arra int minket, hogy legyünk óvatosak a történelmi tények megítélésében és kerüljük el azt az alapvető hibát, hogy jelen politikai mércénket alkalmazzuk rég elmúlt korszakok eseményeinek értékelésében. Szívből csatlakozik ahhoz az örömhöz, amivel a magyar nép ünnepli a forradalmi megemlékezéseket - **Bischoff**. **(A német nyelvű levél fotómásolata nem áll rendelkezésünkre.)**

Ennél jóval tágabban fogalmazta meg véleményét a **Karl Gruber** külügyminiszterhez küldött jelentésében, amely 1948. március 12-én kelt **(Az eredeti német nyelvű levél másolatát lásd külön!)**:

„Szövetségi Miniszter Úr!

A pillanatnyilag egy ügyvivő vezetése alatt álló magyar nagykövetség március 9-dikei dátummal körlevelet adott ki a misszióknak, miszerint az augusztus 20-ai állami ünnepség helyett március 15-ét fogják ünnepelni. A képviseletek számára tájékoztatóként Horváth úr egy történelmi kitekintést fogalmazott meg, melyben ifjúkommunista buzgalomban a történelmi tényekkel meg gondolatlanul, illetve osztrák szempontból tiszteletlenül járt el. Levelében végül meghívta a képviseletek vezetőit és diplomáciai testületét egy magyar koncertre, ami a konzervatórium nagytermében kerül késő délután megrendezésre.

Lehetetlennek tűnt számomra, hogy a régi Ausztria - aminek a nevét egyszersmind viseljük - badar és felesleges piszkálását hallgatólagosan ignoráljam, illetve a koncertről való távolmaradásommal bojkotáljam. Tudtommal a diplomaták azért vannak, hogy ilyen és hasonló nézeteltéréseket elkerüljék, illetve tompítsák, és nem azért, hogy provokálják vagy felfűjják. A hallgatás részéről azt jelentette volna, hogy Ausztria nevével bárki bármilyen megdöntöttséget és provokációt,

minden rizikó nélkül elkövethet. A visszautasítás és helyreigazítás formájának és tartalmának mérlegelésénél mértékadó volt számomra:

- először, hogy a magyar követéséget itteni jelenlegi szabályozatlan helyzetében nem szabad teljes hivatalossággal felelősségre vonni olyan miatt, amit a főnök rövid távollétében az ügyvivő hazafias buzgalomban elkövetett;

- másodsor, Szekfű professzor úrral, a katolikus történésszel, aki soha nem engedett volna meg egy ilyen hangvételi levelet - és Bécsben született nevével a lehető legjobb kapcsolatokat ápoljuk;

- harmadsor, Horváth úr szintén egy becsületes, tiszteletreméltó és szimpatikus ember és kolléga, aki sokat szenvedett, többek közt német koncentrációs táborokban, utóljára Mauthausenben, aki általában jó szándékú velünk szemben, ám ezúttal sovíniszta megmondolatlanságból, minden sértő szándék nélkül követte el ezt a hibát.

Ilyen okokból kifolyólag, és a hűszér és karkülönbség miatt is, ésszerűnek tartottam a leveletem személyes formában, atyai és tanító hangnemben fogalmazni, és egyúttal tudatni, hogy az esetet barátilag lezártuk tekintem. Levelem másodpéldányát a misszióvezetőnek is megküldtem névjegykártyával ellátva. **[A március 16-ai dátummal Szekfű Gyulának küldött német nyelvű kísérő levél másolatát lásd külön!]**

Fogadja Miniszter Úr legmélyebb tiszteletem"

Nem volt véletlen, hogy Bischoff levele az állomáshelyére visszatérő Szekfű Gyula válaszlát, aki vélhetően figyelemmel Horváth Imre hazai kapcsolataira is, finom eleganciával tette helyre a dolgokat március 17-én.

„Miniszter Úr!

Moszkvába való visszatértem óta csak most volt alkalmam elolvasni március 11-i, Horváth úrnak, a távollétemben megbízott ügyvivőnek címzett levelét, amely a moszkvai követeknek március 9-én küldött körlevelre született válaszként. Sajnálatos látom levelében, hogy az ügyvivő úr által küldött szöveg Önt osztrák nemzeti érzéseiben sértette. Bizonyára ez lehetett az oka, hogy Horváth úr fiatalágára tett utalást - meg kell mondani - némi gúnnyal. Meg vagyok győződve róla, hogy az ügyvivő úr távollóról sem akarta megsérteni az Ön hazafiasságát, éppúgy, ahogy tölem is messze áll, hogy az Ön által képviselt mai Ausztriát is megsértsem, amellyel azonban nemrég állította helyre a normális diplomáciai kapcsolatot. Elismerem, hogy a ügyvivő úr nehéz feladattal találta magát szemben akkor, amikor néhány szóban kellett válaszolnia a száz évvel ezelőtti forradalom jelentőségét.

Amint Ön azt oly nagy igazsággal mondja, „a történelmet nehéz interpretálni...”, így vitatkozhatunk az 1848-as magyar forradalom polgári jellegét illetően; a mai történészek szerint akár a marxisták, akár a nem-marxisták szerint a forradalom ennél sokkal összetettebb volt. Egészében azonban nehéz azt a tényt kétségbe vonni, hogy Magyarország állami léte, függetlensége, politikai és gazdasági élete századokon keresztül annak a birodalomnak az elnyomása alatt állt, amelynek a központja Bécs volt, vezetői az osztrák háznak a tagjai, és amelynek a neve mindig is Ausztria volt anélkül, hogy ez bármiféle kapcsolatban lenne a mai Osztrák Köztársasággal.

Ez, a birodalom nemzetközi jellegének megfelelően különböző népeket foglalt magába, és bizonyára Ön is nagyon jól tudja Miniszter Úr, hogy a 16. századtól kezdve a belgák, a csehek, a magyarok, a lombardiaiak, a dél-olaszok és a németek csak felkelés, forradalom és szabadságharc útján tudtak, vagy éppen nem tudtak felszabadulni az osztrák uralom alól. Az 1848-as magyar forradalom is e megmozdulások közé tartozik. Ezzel összefüggésben engedje meg, hogy felhívjam figyelmét egy olyan ténybeli tévedésre, mely szerint I. Lipót császár Magyarország török uralom alól való felszabadítását nem arra használta volna, hogy a magyar alkotmányt megsemmisítse. A tény az, hogy 1673-ban formálisan is megszüntette a magyar alkotmányt, amelyet csak részlegesen állított vissza a nemzeti felkelés nyomására. A teljes elnyomással szemben, amely ezt követte, a magyar nemzet teljes egészében Rákóczi zászlaja alá sorakozott fel. Az 1848-as magyar mozgalomban népi demokratikus elemek is voltak, ám végül a nemzeti elemek kerekedtek felül az idegen hatalom, a bécsi hatalom elleni harcban.

A nemesség, az értelmiségiek, az egyébként nem túl népes polgárság és a paraszti tömegek társadalmi különbségektől függetlenül vettek részt ebben a küzdelemben. Ez a mozgalom azonban képtelen volt széles társadalmi bázist kialakítani, mert a nemesek nem mondtak le kiváltságaikról a törvényesen felszabadított jobbágyok javára. Másrészt a magyarok nem tudtak jó viszonyt kialakítani az ország nem magyar lakosságával, és nem találták meg a velük való igazságos és egyenlő bánásmód eszközeit. A nemzeti felkelés elbukott annak ellenére, hogy a haladó Európa rokonszenvvel követte. A forradalom bukása után Ausztria - a Habsburgok osztrák birodalma -, az osztrák Felix Schwarzenberg miniszter és az osztrák Haynau tábornok voltak azok, akik tömeges a kivégzéseket és bebörtönzéseket irányították a magyarok legjobbjaival szemben.

Bocsásson meg Miniszter Úr, de ebben az értelemben nem tudjuk eltüntetni Ausztriát a magyar történelemből éppúgy, ahogy véleményem szerint nem tudjuk ezt megtenni a csehszlovák, a lengyel, az olasz és más népek történelmével sem. Ezzel semmilyen módon nem akarjuk tagadni az 1848-as márciusi és októberi, sajnos csak kérés életű bécsi népmozgalmak érdemeit.

Mielőtt befejezném igen hosszú leveletem, engedje meg, hogy néhány szót szóljak arról, hogy mit jelent nekünk magyaroknak ma 1848. Nem adta meg nekünk a függetlenséget, a politikai szabadságot, a békét, a földtulajdont és a parasztok milliói számára az emberi életet, de egy olyan nagy, nemes és klasszikus kísérletnek a megtestesítője, amely ezeknek az ideáloknak az elérésére törekedett. Most, hogy a II. világháború után mindez sikerült egyetértésben és barátságban a szomszédos népekkel megvalósítanunk, illetve a Szovjet-Oroszországgal, amelynek abszolútisztikus császár 100 évvel ezelőtti Ausztriát segítette a magyar mozgalom legyőzésében - az újjászülető nemzeti öntudatunk szeretettel és tisztelettel fordul a nagy erőfeszítés felé, amelyben példát keres és talál a maga számára. Örülne, ha ?excellenciája ily módon értelmezné megemlékezésünket, és nem találna benne sem a saját hazája, sem más népekkel szembeni támadásokat.

Fogadja legmélyebb tiszteletem,

Szekfű Gyula

Magyarország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere"

A klasszikus diplomáciai szokásoknak megfelelően franciául írt levél mellett Szekfű rövid német nyelvű kísérő levélben megerősítette, hogy sem az Osztrák Köztársaságot, sem a követ hazafias érzéseit nem akarták megsérteni, s kifejezte reményét a baráti viszony megőrzését illetően. Személyesen még ezen felül is sajnálkozását is kifejezte a történetek miatt. **(Szekfű német nyelvű kísérő levelét lásd külön!)**

Talán ezzel az ügy be is fejeződött volna, ám az angol nagykövetség egyik munkatársa átadta Bischoff Horváthhoz írt levelét Alexander Werther angol újságírónak, aki erről Bischoffra vonatkoztatva finoman gúnyos hangnemben egy glosszát tett közzé. - Különösebb visszhang nélkül. A nem kívánt publicitásra Bischoff az osztrák külügyminiszter számára 1948. március 25-én írt levelében is említést tesz **(A német nyelvű levél másolatát lásd külön!)**:

„A magyar nemzeti ünnep ügyének lezárása

Szövetségi Miniszter Úr!

Mivel a magyar követ úr közvetlenül azután, hogy én az előző jelentésemben említett levelet elküldtem az ügyvivőnek, visszatért állomáshelyére, ám Horváth úr levelét még nem kapta meg, arra kért, hogy ama levél egy másolatát bocsásson rendelkezésére.

A levélre Szekfű úr nagyon tiszteletre méltó módon reagált, és ennek másolatát szétküldte a misszióvezetőknek is, miként ezt tettem én is a Horváth úrnak szóló leveleimmel. Ehhez az íráshoz még egy személyes levelet is mellékeltem. Hogy az ügy lezárását jelezsem, válaszoltam neki, ennek mellékletét eme levélhez csatolom. Szekfű úr, aki ezekben a napokban fog nálam más kollégákkal együtt ebédelni, azt mondta nekem, hogy feltételezi, el tudom képzelni, mennyire másképp lett volna, ha ezt a „történelmi” állásfoglalást szerkeszthette volna. A felesége még egyértelműbben fejezte ki véleményét Horváth úrról.

A jelenlegi diplomáciai testületben a reakción sok oldalról egyetértésre talált, és körülményes csak a nyugati képviselőknek. Csak a jugoszláv nagykövet tett baráti szemrehányást a „kiélezett” hangnem miatt.

Sajnálatos módon a kollégák egyike nem bírta ki - lám, ilyen előrehaladott a partizánszellem a diplomáciai testületen belül -, hogy ne ismertesse meg a Horváth úrhoz írt leveletem az angol tudósítót, s ezzel az ügynek nem kívánt nyilvánosságot teremtsem. Nem mulasztottam el, hogy emiatt az angol nagykövetnek ne fejezzem ki őszinte sajnálatomat.

Engedje meg Szövetségi Miniszter úr, hogy teljes elkötelezettségemről biztosítsam

Bischoff s.k.

Dr. Karl Gruber úrnak, külügyminiszter, Bécs"

Bécsben Clemens Wildner, a külügy főtitkára április közepén végül is azzal zárta le az ügyiratot, hogy öröm, ha a diplomáciai levelezés magasabb színvonalon és méltóbb stílusban folyik, mint általában. Nem mulasztotta el azonban megjegyezni, hogy az ügy érintetteinek Moszkvában nyilván több idejük és alkalmuk van az ilyesfajta eszmefuttatásokra, mint másutt. A főtitkár a témát illetően úgy ítélte meg, hogy az osztrák történetírásnak is vannak feladatai a további kutatásban, és ennek megfelelően kérte az ügyirat bemutatását Leo Santifaller történésznek, az Osztrák Állami Levéltár főigazgatójának. Tudjuk azt, hogy 1848-1849 eseményeinek eltérő megítélése a következő évtizedekben is még sokáig foglalkoztatta a két ország szakembereit.

Az iratok lelőhelye: Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Republik, Bundeskanzleramt, Minister für Äussere Angelegenheiten Pol. II. Ungarn 3 112.542-pol/1948

Címkék:

[Szovjetunió](#) ^[3]

[1848](#) ^[4]

[Szekfű Gyula](#) ^[5]

Kiadás: 8. évfolyam (2008) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/diplomacia/a_moszkvai_osztrak_kovet_es_1848_centenariuma.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/a_moszkvai_osztrak_kovet_es_1848_centenariuma.html

[2] https://www.archivnet.hu/..../galeria_pop.php%3Fga_id%3D39

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunio>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1848>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szekfu-gyula>